

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО–ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Форма навчання: денна

Кафедра: туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології

ДИПЛОМНА РОБОТА

На здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

На тему:

ОРГАНІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Виконала: студентка 4 курсі

Спеціальності 242 «Туризм»

Загоруй Вікторія Павлівна

Керівник: Шоробура Інна Михайліна

Доктор педагогічних наук, професор

Рецензент: Стрельбіцька Наталя Іванівна,

директор турагенції «Ніка–тур–вояж»

м. Хмельницький – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІЛЬСЬКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ.....	7
1.1. Сутність та класифікація сільського (зеленого) туризму.....	7
1.2. Нормативно–законодавча база для створення об’єктів зеленого туризму.....	13
1.3. Світовий досвід організації сільського (зеленого) туризму.....	17
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	25
2.1. Аналіз сучасного стану та особливостей розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні.....	25
2.2. Перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні.....	29
2.3. Перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Хмельницькій області.....	35
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Різноманіття потреб у туризмі та відпочинку спричиняє розвиток широкого спектру туристичних видів та напрямів. Серед цих спеціалізованих форм виділяються вже знайомі, такі як спортивний, освітній, лікувально–оздоровчий, екстремальний, сільський туризм, а також менш відомі, такі як науковий, гастрономічний, орнітологічний та інші. Україна має значний потенціал для розвитку практично кожного з цих видів туризму. Серед перспективних напрямків особливе місце належить сільському туризму (агротуризму, зеленому туризму), який сприяє економічному та соціальному розвитку сільських територій, а також надає можливість туристам познайомитися з життям села, взяти участь у традиційних заняттях місцевих мешканців та насолодитися природою.

Сучасні темпи розвитку технологій, зростання чисельності міських жителів, екологічні проблеми та зростання психологічного дискомфорту в містах спонукають людей прагнути відпочинку у спокої на лоні природи. Такі послуги може запропонувати сільський зелений туризм.

Сільський зелений туризм відмінно інтегрувався в різноманітні сфери та галузі суспільного життя протягом недовгого періоду. У багатьох європейських країнах цій діяльності надається державна підтримка, що сприяє її розвитку. Це пояснює те, чому темпи росту сільського зеленого туризму зростають кожен рік, а частка таких подорожей у загальній структурі туристичних послуг перевищує 20%. За допомогою європейських країн можна бачити, що зелений туризм є ключовим напрямком у розв'язанні проблем сільських громад. Це відображається у розвитку інфраструктури, збільшенні бюджетних доходів, зростанні доходів сільських жителів, збільшенні рівня зайнятості, підвищенні екологічної обізнаності та інших аспектів.

Питання розвитку сільського зеленого туризму вивчали такі науковці, як О. М. Березін, П. А. Горішевський, В. П. Васильєв, Ю. В. Зінько, М. М. Костриця, С. Г. Нездоймінов, М. Й. Рутинський, Н. В. Чорненька та інші. Проблеми та перспективи розвитку сільського туризму досліджували В. І. Биркович, М. Й. Рутинський, М. М. Костриця, Т. Ю. Лужанська, Ю. В. Зінько, В. В. Гловацька та інші науковці. Складові рекреаційного комплексу Хмельницької області у своїх роботах описували І. І. Ковтуник, І. М. Шоробура, О. О. Долинська.

Однак, враховуючи важливість питання розвитку сільського зеленого туризму, постає потреба у більш детальному вивченні цього виду туризму як перспективного напрямку для підвищення економічного рівня України та її регіонів.

Мета дослідження – визначення шляхів розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні.

Відповідно до поставленої мети, у даній роботі слід виконати наступні завдання:

- 1) визначити сутність та класифікувати сільський (зелений) туризм;
- 2) дослідити сучасні вимоги до організації сільського (зеленого) туризму;
- 3) проаналізувати світовий досвід організації сільського зеленого туризму;
- 4) здійснити аналіз сучасного стану та особливостей розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні;
- 5) проаналізувати сучасний стан та проблеми функціонування діючих сільських садиб;
- 6) визначити перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні в цілому та в Хмельницькій області зокрема.

Об'єктом дослідження є процес функціонування та розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Предмет дослідження – сучасна організація та підприємництво у сфері сільського зеленого туризму в Україні та Хмельницькій області.

Інформаційна та джерельна база дослідження. Інформаційно-нормативною базою дослідження стали закони України, укази Президента України, нормативні документи Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, офіційні матеріали та публікації міжнародних організацій, а також наукові публікації вітчизняних і зарубіжних науковців. Для написання цього дослідження використовувалися матеріали з сайту Хмельницької обласної державної адміністрації, літературні джерела, статистичні дані та власні напрацювання.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань у роботі було використано такі методи дослідження: узагальнення та систематизація (для визначення сутності поняття «сільський зелений туризм»); системний і комплексний аналіз (для визначення тенденцій розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України); розрахунково-аналітичні та порівняльні методи (для дослідження сучасних тенденцій розвитку сільського зеленого туризму в регіонах); економіко-математичні методи (для розрахунку інтегрального показника розвитку забезпеченості природно-ресурсним потенціалом туристичних регіонів України); метод системного аналізу та синтезу (для розробки концепції розвитку сільського зеленого туризму); графічні та табличні методи (для наочного зображення статистичних даних, візуалізації теоретичних і практичних положень).

Отримані результати мають **практичне значення** для туристичної діяльності та освітнього процесу. Ці результати можуть бути використані під час проведення практичних та лекційних занять, у подальших наукових дослідженнях і в процесі підготовки фахівців у сфері туризму.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (34 найменувань). Основний зміст дипломної роботи викладено на 44 сторінках.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІЛЬСЬКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та класифікація сільського (зеленого) туризму

Сільський туризм є важливим та динамічним сегментом сучасних туристично-рекреаційних процесів. Згідно з дослідженнями географів, економістів, культурологів, соціологів та інших фахівців, зростання чисельності його учасників з середини ХХ століття пояснюється цілим комплексом факторів. Одним із найважливіших є процеси урбанізації, зміна культури споживання у постіндустріальному суспільстві, розвиток транспортної інфраструктури та зростання уваги до збереження природного та культурного середовища. У широкому розумінні, сільський туризм охоплює комплекс заходів, спрямованих на надання послуг у сфері відпочинку та туризму в сільській місцевості. Ключовими фігурами, що забезпечують послуги проживання, харчування та організацію дозвілля для туристів, є сільські родини. Об'єктом розміщення туристів часто виступають сільські садиби, включаючи житло у сімейних будинках або гостьових будинках, що знаходяться на присадибних ділянках [22].

Серед необхідних складових сільського туризму також слід відзначити:

- 1) характеристики самої сільської місцевості (особливості ландшафту та кліматичних умов);
- 2) сільське життя (місцеві звичаї, традиції, методи сільського господарювання, народні ремесла та промисли, місцеві свята, етнокультурні особливості, народна музика та танці);
- 3) місцеву кухню (традиційні страви та напої);

4) сільську спадщину (традиційне планування та забудова села, архітектура будівель, культові споруди та інші) [11].

Сільські турпродукти включають у себе різноманітні види активностей, такі як піші прогулянки, верхова їзда, велосипедні прогулянки, водні види спорту, полювання, риболовля, збирання грибів та ягід та інші.

Різноманіття видів діяльності туристів у сільській місцевості спричинило появу різноманітних понять та термінології. Окрім терміну «сільський туризм» (*rural tourism*), широкого визнання набув термін «сільський зелений туризм» (*rural green tourism*), який підкреслює природно орієнтовані види діяльності туристів у сільській місцевості. Також існують терміни «агротуризм» (*agrotourism*) і «фермерський туризм» (*farm tourism*), які акцентують увагу на сільськогосподарських видах діяльності, в які залучають туристів під час їх перебування на фермах (догляд за тваринами, садівництво, бджільництво, збір винограду, фруктів, ягід та грибів тощо) [12].

В межах окремих європейських програм туристи можуть комбінувати цілі подорожей з частково оплачуваною роботою в сільськогосподарських справах на органічних фермах (Додаток А).

Основною цільовою аудиторією сільського туризму є мешканці міст, які шукають спокійного та розміреного відпочинку в екологічно чистому та автентичному сільському середовищі. Проте потенційними учасниками цього виду відпочинку можуть бути і самі сільські мешканці, особливо в тих районах, де є інші природно-географічні умови.

За даними Європейського центру екологічного та аграрного туризму, щорічно у 20 країнах Європи здійснюється близько 500 тисяч ночівель туристів у сільській місцевості. Іспанія виступає лідером у цьому напрямку, пропонуючи до 4000 різних варіантів відпочинку та розваг у сільській місцевості та приймаючи до 6 мільйонів сільських туристів щороку. Різні підходи до

обслуговування туристів у різних країнах спричиняють виникнення декількох національних моделей організації сільського туризму [19].

Специфіка західноєвропейських моделей (британської, французької, німецької, італійської, іспанської) полягає у систематичній державній підтримці та високому рівні спеціалізованої інфраструктури. Східноєвропейські моделі (польська, російська, українська) характеризуються великими витратами на реконструкцію основних фондів. Американська модель спрямована на внутрішній туризм. Азійська модель використовує національний колорит та розміщення туристів у спеціально побудованих «VIP-селах» або дорогих національних готелях, що знаходяться в сільській місцевості [20].

У період кризи сільськогосподарських господарств сільський туризм стає важливим елементом у сфері туристичної діяльності, що може приносити значний прибуток. Цей вид туризму може вирішувати проблему соціальної напруженості, забезпечуючи додаткові можливості зайнятості для місцевого населення, підтримувати попит на місцеві товари та послуги, а також сприяти розвитку підприємництва та створенню нових центрів економічної та інноваційної активності в менш розвинених районах.

У своїй статті «Сільський туризм в Іспанії: аналіз недавньої еволюції» автори розглядають загальний вплив розвитку сільського туризму, який охоплює три аспекти: вплив на місцеві спільноти, вплив на навколишнє середовище та вплив на самих туристів, які отримують задоволення від відпочинку та туризму у сільських місцевостях [8].

Проблема ефективного розвитку сільського туризму є однією з ключових пріоритетних справ у теорії та практиці туризму в Україні. Проведений аналіз наукової та періодичної літератури дозволив ідентифікувати кілька підходів до розуміння сутності сільського туризму:

Сільський туризм розглядається як подорож та відпочинок мешканців міст на сільських територіях, в гостьових будинках, створених місцевими

сільськими сім'ями, що мають власне сільське господарство. Сім'я надає проживання, харчування та можливість ознайомлення з місцевими пам'ятками. Сільський туризм може охоплювати подорожі поза міськими межами у малонаселених районах [14].

Як галузь туристичного бізнесу, сільський туризм включає рекреаційні види діяльності на природі, такі як фотографування, спостереження за природою, риболовля та полювання, а також спортивні та пригодницькі заходи. Сільський туризм може бути розглянутий, як комплекс різноманітних послуг, включаючи проживання та організацію туристичних походів з активною участю туристів у сільському житті (Додаток Б).

Отже, сільський туризм представляє собою спеціалізовану форму туризму, яка спрямована на приваблення мандрівників до сільської місцевості для знайомства з місцевою природою, культурою та традиціями місцевого населення. Сільський туризм – це форма туризму, що передбачає подорожі та відпочинок у сільській місцевості, зазвичай з метою знайомства з місцевою культурою, традиціями, природою та способом життя сільського населення. Це включає в себе проживання в гостьових будинках або сільських садибах, участь у сільських заходах та святкуваннях, а також спостереження за сільським господарством та природними мальовничими місцями [6].

За допомогою вищезгаданих концепцій можна зазначити, що сільський туризм визначається своєю затишною атмосферою, чистотою природи та повітря, доступністю натуральних продуктів, а також спокійним та релаксуючим способом життя. Цей вид відпочинку особливо привабливий для туристів, які з різних причин не можуть собі дозволити інші форми туризму. Крім того, сільський туризм користується попитом серед таких категорій споживачів, як батьки з дітьми, бабусі, дідусі та онуки: дорослі бажають показати молодшому поколінню сільський спосіб життя, дозволити їм спілкуватися з тваринами, спостерігати за вирощуванням овочів та фруктів

тощо. Зазвичай сільський туризм дає можливість мешканцям міста відчувати та зануритися в традиції та щоденне життя сільських жителів. Сільський туризм надає можливість міським мешканцям відпочити від напруженого ритму життя, змінити обстановку на більш спокійну та насолодитися спілкуванням з природою. Тому вважаємо за необхідне проаналізувати, розтлумачити основні різновиди терміну «сільський туризм», «зелений туризм» [24].

Биркович В. І. – це унікальна форма відпочинку, що відбувається в приватних господарствах сільської місцевості. Вона полягає у використанні майна та ресурсів особистих селянських, підсобних або фермерських господарств, а також в природно-рекреаційних можливостях даної місцевості, культурній, історичній та етнографічній спадщині регіону.

Булах Т. М. – це форма туризму, яка включає ознайомлення з місцевими звичаями в агрооселях, вивчення традицій проведення народних свят, фольклорної творчості та організацію подорожей на вихідні.

Рутинський М. І. – у сільській місцевості відпочинок характеризується тим, що відпочивальники живуть як селяни та знайомляться з місцевими традиціями. Крім того, господарі надають якісні послуги, що повністю задовольняють потреби та бюджет відпочиваючих.

Кудла Н. Є. – це вид туризму, який фокусується на природних територіях і включає різні форми активної відпочинку у природних ландшафтах, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу.

Лужанська Т. Ю. – це спосіб проведення вільного часу, коли люди перебувають у сільській місцевості, можливо, з короткими виїздами чи походами [29; 30].

Актуальність сільського туризму проявляється у його впливі на економічний та соціально-демографічний розвиток сільських територій. Розвиток цього виду туризму виступає як додатковий стимул для економіки сільського господарства, особливо через розширення різноманітності

сільськогосподарської продукції, підвищення частки екопродукції та збільшення доходів фермерів, що призводить до підвищення загального добробуту сільського населення.

Сільський туризм охоплює різноманітні види туризму, що здійснюються на сільських територіях, залучаючи не лише людей, які подорожують для відпочинку, але й тих, хто має інші цілі. Тут можна виділити аграрний, екологічний та полювальний туризм.

Сільський туризм базується на ресурсах сільських територій, таких як сільськогосподарські угіддя, присадибні ділянки, фермерські будівлі та інші, що використовуються в агропромисловому секторі (Додаток В).

Розвиток сільського туризму залежить від різних факторів, таких як кліматично–природні, економічно–соціальні, географічно–економічні, організаційні, екологічні, соціальні тощо. Основною метою його розвитку є формування конкурентоспроможності та отримання високого доходу від цієї сфери, з використанням наявних ресурсів, збереженням і відтворенням сільських регіонів [27].

Урахування факторів, що впливають на сільський туризм і оптимальне використання ресурсів є основою формування турпродукту сільського туризму. Проведення сільського бізнесу – це складний процес, який передбачає наявність підприємницьких навичок та відповідальності з боку організатора послуг, а також наполегливість і бажання брати участь у всьому процесі.

Турпродукт – це набір послуг, які надають підприємства туристично–екскурсійного комплексу, також спрямований на створення затишної атмосфери, де гості відчують себе не як туристи, а як гості. Це сприяє формуванню постійної клієнтури, яка обирає відпочинок в сільській місцевості щорічно [21].

Щодо відносної безпеки інвестицій у сільський туризм, варто зазначити, що інвестиції для господаря зазвичай вкладаються у власний бізнес. Однак при

розгляді позикових коштів необхідно провести оцінку ризиків для забезпечення ефективного використання інфраструктури.

Ключовим аспектом ефективної діяльності сільського гостьового господарства є співвідношення «ціна–якість», яке може забезпечувати конкурентоспроможні ціни та високу якість послуг. Ціновий фактор відіграє важливу роль у формуванні попиту, адже конкурентоспроможні ціни при гідних умовах проживання та харчування забезпечують популярність послуг [23].

Законодавство дозволяє громадянам, що мають власні житлові приміщення, надавати їх для розміщення туристів. Це не перешкоджає основній діяльності господаря. Такий бізнес може бути зареєстрованим як індивідуальне підприємство або створене, як юридична особа.

1.2. Нормативно–законодавча база для створення об’єктів зеленого туризму

Необхідність розробки стратегії сталого розвитку туризму в Україні обумовлюється потребою вирішення широкого спектру питань та проблем, пов’язаних із розвитком сільського зеленого туризму. Це включає організаційні, правові, фінансові, економічні, соціальні, демографічні, екологічні та інші аспекти. Головна мета полягає в раціональному та ефективному використанні туристичних ресурсів, що існують у сільській місцевості, створенні якісного та безпечного туристичного продукту, а також в поліпшенні якості життя сільського населення через зайнятість у сфері надання туристичних послуг та збереження довкілля. В законодавстві України сільський зелений туризм розглядається як одна із можливих послуг, що можуть надаватися в рамках господарської діяльності особистих селянських господарств [26].

У Земельному кодексі України від 25 жовтня 2001 року вперше з'явилося поняття «особисте селянське господарство», але його юридичні характеристики не були чітко визначені, що призвело до проблем щодо отримання та реалізації прав на земельні ділянки для цієї категорії.

Відповідно до Закону України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 року, особисте селянське господарство є формою господарської діяльності, яка здійснюється фізичною особою або групою осіб, які перебувають у сімейних або родинних відносинах та спільно проживають. Ця діяльність спрямована на задоволення особистих потреб через виробництво, переробку та споживання сільськогосподарської продукції, а також на реалізацію надлишків та надання послуг, у тому числі у сфері сільського зеленого туризму. Члени особистого селянського господарства здійснюють свою діяльність на власний ризик у межах встановленого правового порядку, дотримуючись вимог цього Закону, законів України та інших нормативно-правових актів. Важливо відзначити, що така діяльність не вважається підприємницькою [30].

В першу чергу, закон визначає ОСГ як форму господарської діяльності, спрямовану на надання послуг з використанням майна ОСГ у галузі сільського зеленого туризму [8]. Згідно з Господарським кодексом України від 16 січня 2003 року, господарська діяльність означає діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виробництво та реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг, які мають визначену цінність.

Це загальне положення закону можна застосувати і до опису сільського зеленого туризму, враховуючи його особливості, які визначають специфіку правового становища особистих селянських господарств (ОСГ). Згідно з Господарським кодексом (ГК) України, суб'єктами господарювання є учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків),

мають відокремлене майно і несуть відповідальність згідно зі своїми обов'язками в межах цього майна, за винятком випадків, передбачених законодавством.

Зелений туризм відноситься до туристичної діяльності на природних ландшафтах, що мають певний благоустрій і надають можливість для короткочасного відпочинку (від 5–10 годин до 1–2 днів), збирання ягід та грибів, а також відпочинку на пляжах і т.д. Таким чином, можна зробити висновок, що зелений туризм, а також сільський туризм, представляють собою господарську діяльність у сфері туристичних послуг, яка обов'язково включає надання місця для проживання або перебування туриста на природі, такі як ліси, гори, села і т.д. Отже, наша думка полягає в тому, що термін «зелений туризм» є більш широким поняттям, яке також охоплює категорію «сільський зелений туризм». Єдина відмінність між сільським і зеленим туризмом полягає у тому, що зелений туризм не обов'язково передбачає проживання туриста в селі.

Сільський зелений туризм є одним з перспективних напрямків покращення фінансової ситуації та розвитку українського села, сприяючи загальному піднесенню економічного рівня регіону. Цей вид туризму не виснажує наявні ресурси, а навпаки, сприяє підвищенню рівня життя місцевого населення. Сільський зелений туризм – це форма туризму, яка спрямована на приваблення туристів до сільських територій з метою відпочинку та ознайомлення з сільським життям, природними ландшафтами та культурою сільського населення.

Сільський зелений туризм і агротуризм часто сприймають як одне й те ж, але М. Рутинський і Ю. Зінко зауважують, що ці поняття не повинні змішуватись, оскільки «сільський зелений туризм» охоплює більший спектр активностей, ніж «агротуризм» [27].

Агротуризм, фактично, є лише однією з форм сільського туризму, оскільки він прямо пов'язаний з сільським господарством, де відпочинок

включає активну участь у традиційних сільськогосподарських діяльностях (наприклад, збір винограду, сіна, догляд за худобою тощо).

Агротуризм – це форма туризму, що базується на взаємодії туристів із сільськими господарствами або сільськогосподарськими областями. Вона передбачає участь туристів у сільськогосподарських роботах та процесах, таких як збір врожаю, догляд за тваринами або інші сільськогосподарські діяльності.

Оскільки екотуризм і сільський зелений туризм мають на меті збереження екосистем, між ними є багато спільного. Нещодавно з'явився новий термін – екоагротуризм, який об'єднує використання агросадіб як основного місця для проживання туристів, що займаються сільським зеленим туризмом, з проведенням екотуристичних програм [29].

На думку дослідників, сільський зелений туризм відрізняється від екотуризму основною метою – відповідним використанням вільного часу. Сільський туризм передбачає проведення вільного часу як стаціонарного відпочинку у сільській місцевості з короткими радіальними маршрутами, тоді як екотуризм включає проведення вільного часу на маршруті, під час якого люди знайомляться з природними або історико-культурними пам'ятками регіону.

Державне регулювання в сфері туризму можна описати як систему методів і заходів, спрямованих на вплив органів влади на діяльність туристичних підприємств та суб'єктів господарювання з метою забезпечення нормального функціонування ринкового механізму, втілення державних соціально-економічних пріоритетів та розроблення єдиної концепції розвитку туристичної сфери [17].

Серед ключових законодавчих документів, які регулюють цю сферу є: Конституція України, Цивільний Кодекс України, Закон України «Про туризм», Указ Президента України «Про основні засади розвитку соціальної сфери села», розпорядження КМУ «Про затвердження заходів щодо державної підтримки

розвитку сільського зеленого туризму», Закон України «Про особисте селянське господарство», Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та інші [15; 16].

Виділено основні типи регулювання туристичної сфери державою:

1. Адміністративні;
2. Економічні;
3. Нормативно–правові.
4. Організаційні.
5. Психологічні.

Просвітницьку діяльність проводить «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні», яка є неурядовою організацією, яка сприяє правовому регулюванню сільських зелених садиб.

1.3. Світовий досвід організації сільського (зеленого) туризму

Сільський туризм набирає все більшої популярності у світі як одна з форм відпочинку, яка об'єднує різноманітні види подорожей. Цей напрям туризму спрямований на використання природних, історичних, соціокультурних об'єктів та інших ресурсів сільської місцевості і може слугувати основою для створення комплексного регіонального туристичного продукту. Важливо зазначити, що сільський туризм не лише відповідає потребам сучасного світу, а й може стати альтернативою для зайнятості в сільській місцевості, допомагаючи вирішувати економічні та соціальні проблеми. В кожній країні його розвиток має свої особливості, навіть якщо причини його появи в основному однакові.

В Америці під час Великої депресії виникла потреба в розвитку інфраструктури для виходу країни з кризи, що спонукало президента США Франкліна Д. Рузвельта до запровадження проєктів державного будівництва, таких як автомобільні дороги та електростанції. Для втілення цих проєктів залучалися безробітні, що призвело до зростання кількості зайнятих у період з 1933 по 1939 рік. Цей процес був організований за участю Адміністрації

громадських робіт та Адміністрації цивільних робіт, і в результаті досягнення зайнятості близько 4 мільйонів осіб [10].

Внаслідок цієї діяльності відбулася внутрішня міграція населення, збільшилася кількість подорожей, в результаті яких люди потребували короткочасного відпочинку та харчування. Щоб задовольнити ці потреби, потрібні були невеликі місця розміщення, і саме фермерські господарства стали першими, хто надавав такі послуги. Цей період можна вважати першим етапом розвитку сільського туризму в Америці, коли саме американські фермери стали піонерами у цій галузі.

Другий етап розвитку сільського туризму в Америці наступив з реформою освіти у 1950–х роках. В цей період значні державні субсидії робили вищу освіту більш доступною для сільських жителів, що сприяло їх переселенню у великі міста. Пізніше стало очевидним, що з підвищенням рівня освіти зростає інтерес до відпочинку на природі, екотуризму та спеціальних пропозицій щодо сільських подорожей [4].

Урбанізація міст у 1960–1970–ті роки відзначилася як третій етап розвитку сільського туризму. На той час поширилися так звані «*U-pick farms*», де туристи могли проживати безпосередньо на фермі, користуватися продуктами власного виробництва, їздити на конях, брати участь у дегустації вин, а головне – самі приймати участь у сільськогосподарських роботах на території ферми. Такий формат відпочинку здобув популярність під назвою «Ти сам працюєш на фермі». У середині 1990-х років група фермерів вирішила підняти інтерес до сільської місцевості та діяльності фермерів шляхом організації освітнього туру, який отримав назву «мистецтво врожаю». Пізніше був проведений тур для школярів з метою «відкриття» особливостей сільського господарства та сільського побуту для молодого покоління міських жителів. Зростання інтересу до сільського туризму стимулювалося можливістю проведення часу на природі, прямим придбанням свіжих продуктів сільського

господарства у фермерів та цікавим проведенням відпустки. Таким чином, проведення цих заходів сприяло закріпленню стійкої позиції сільського туризму в туристичній індустрії США [1].

У Європі розвиток сільського туризму був спровокований індустріалізацією сільського господарства, яке відчуло значні технологічні зміни після Другої світової війни. Підвищена технологічність спричинила збільшення комерціалізації сільського господарства, зменшення кількості фермерів, падіння цін на сільськогосподарські товари і загальне скорочення доходів сільських господарств. Це призвело до змін у сільському господарстві як секторі економіки. З урахуванням цих умов, фермери у країнах Європи, таких як Франція, Велика Британія, Італія та інші, стали шукати альтернативні способи використання своїх ресурсів, включаючи диверсифікацію діяльності для забезпечення достатнього рівня доходів. У межах Європейського Союзу, туризм є окремою галуззю, з правовою основою, представленою статтею 235 Договору ЄС. Навіть з таким обмеженим правовим фундаментом, Угода Маастрихта, підписана в Нідерландах 7 лютого 1992 року, відкрила нові можливості для туризму, включаючи сільський, в Європі [2].

У Франції поєднання сільського та пізнавального туризму є поширеним явищем. Багато селянських господарств, розташованих в долині річки Луари, радо приймають туристів, які бажають об'єднати відпочинок у сільській місцевості з детальним оглядом відомих замків. У французьких Альпах, зрозуміло, однією з основних мотивацій сільського відпочинку є спортивний туризм, такий як прогулянки по гірських стежках, альпінізм та гірськолижний туризм.

Сільський туризм також має свої коріння в Великобританії. Протягом 1970–1980-х років ХХ століття він став важливою складовою туристичного ринку для англійців, які все більше проявляли інтерес до відпочинку за межами країни. Саме сільський туризм став привабливим для них, оскільки він

пропонував можливість насолоджуватися комфортним відпочинком за доступну ціну [4].

Організація сільського туризму в Великобританії пропонує цікавий спектр розміщення туристів:

1) Проживання в будинку фермера зі сніданком (*farm B & B*). Це дає можливість прямого контакту з сім'єю фермера.

2) Проживання у відокремленій будівлі з можливістю самостійного харчування (*selfcatering unit*). Такі будівлі часто перетворені з невеликих приміщень.

3) Проживання в ізольованій будівлі, призначеній для 8–15 туристів (*bunk house*). Зазвичай це великий амбар, розділений на спальну зону з кількома ліжками, кухню та ванні кімнати [3].

В Швейцарії сільський туризм відіграє важливу роль. Швейцарський національний офіс по туризму, зі штаб-квартирою у Цюріху, відповідає за керівництво та організацію туризму в країні. Річні доходи від сільського туризму тут становлять приблизно 8 мільярдів доларів.

Федеральна політика спрямована на розвиток сільського господарства і агротуризму, розглядаючи їх як взаємодоповнюючі, а не конкуруючі галузі. Ця концепція вважається ефективним шляхом розвитку сільських районів. Зокрема, окрім відомих усьому світу курортів, які мають розкішні готелі та комплексне туристичне обладнання, Швейцарія останнім часом намагається включити у туристичну програму й села. Це робиться шляхом розширення курортних туристичних програм, щоб туристи могли провести час на фермах, або шляхом перетворення існуючих сільських населених пунктів у місця відпочинку. Крім цього, недалеко від великих туристичних центрів створюються й невеликі місця відпочинку [2].

В Італії розвиток агротуризму став можливим завдяки добре розвиненій туристичній інфраструктурі та додатковим факторам, таким як захоплюючі

пейзажі, багатство історичних і природних пам'яток, відмінні вина та вишукана місцева кухня, яка займає важливе місце в «формулі успіху». В Італії виділяють три напрямки агротуризму: «Природа і здоров'я» – розміщення в сільських поселеннях на території курортних місць та національних парків; «Традиційна гастрономія» – розміщення в агрогосподарствах, які спеціалізуються на конкретному виді продукції, такому як вино, оливкова олія, риба, морепродукти тощо, залежно від регіону; «Спорт» – розміщення в кемпінгах та готелях біля спеціалізованих спортивних об'єктів у сільській місцевості.

В Італії виділяють три напрямки агротуризму: «Природа і здоров'я» – проживання в сільських поселеннях на території курортних місць та національних парків. «Традиційна гастрономія» – розміщення в агрогосподарствах, що спеціалізуються на виробництві конкретних продуктів, таких як вино, оливкова олія, риба, морепродукти тощо, залежно від регіону. «Спорт» – проживання в кемпінгах та готелях поблизу спеціалізованих спортивних об'єктів у сільській місцевості [4].

Це також вважається складовою агротуризму в Італії. Сільський туризм є одним з найбільш популярних видів туризму в Італії, оскільки, з одного боку, він пропонує туристам більш доступні ціни на туристичні послуги, а з іншого боку, через великий потік туристів, що бажають відвідати альпійські курорти та італійську Рів'єру.

У Польщі, держава сприяє розвитку сільського туризму, підтримуючи місцевих жителів, які активно беруть участь у прийомі туристів в сільських господарствах. Це досягається через надання різноманітних кредитів, що виділяються сільськими банками, виробничими кооперативами та іншими фінансовими установами. Крім того, мешканці туристичних сіл звільнені від деяких податків на доходи, отримані від туристичної діяльності, що дозволяє їм оподатковувати лише 40% цього доходу. Проте, держава не спрямовує державні кошти на розвиток інфраструктури або централізацію фінансових і технічних

ресурсів, ці витрати покриваються з місцевих бюджетів та коштів різних економічних агентів [2].

Ефективний метод розвитку сільського туризму в Польщі полягає в наданні низьких цін і тарифів на послуги проживання та харчування порівняно з класичними формами туризму. У близько 200 селах розташовано понад 20 000 місць для розміщення туристів. Заповненість готельного фонду тут дуже висока: майже 100% у пік туристичного сезону та 60% в інші періоди року. Ці сільські туристичні місцевості зазвичай приваблюють туристів, особливо під час канікул та вихідних, а також молодь.

Сьогодні в Польщі накопичений значний досвід у категоризації (стандартизації) умов проживання сільських туристів. Основний акцент робиться на гарантії санітарних норм і безпеки відпочинку. Варто зауважити, що категоризація сільських готелів у Польщі є необов'язковою, але ця практика широко застосовується через ініціативу постачальників агротуристичних послуг, які зацікавлені в поліпшенні якості своїх послуг та просуванні їх на міжнародному ринку туризму [3; 7].

У США «Зелений туризм» представляє собою повноцінний відпочинок у сільських місцевостях, де туристи тимчасово приймають сільський спосіб життя, знайомляться з місцевою культурою, традиціями та народними ремеслами, і беруть участь у традиційних сільських справах на фермах. Найпопулярнішими формами агротуризму є відпочинок на ранчо та верхова їзда.

У Великобританії сільський туризм охоплює туризм у сільській провінції, де доступне як економ–клас, так і розкішне розміщення, зокрема у повністю відновлених старовинних садибах та спеціально споруджених міні–готелях або будинках, відтворених у традиційному стилі. Також популярним є поєднання туризму з волонтерською роботою в екологічних органічних фермах.

У Індії будь-який вид туризму, який демонструє сільське життя, мистецтво, культуру та спадщину у сільських місцевостях, приносить економічну та соціальну користь місцевій громаді, стимулює взаємодію між туристами та місцевими жителями [33].

На Кіпрі під сільським туризмом розуміють більший акцент на місцеву культуру за допомогою включення у турпродукт унікальних елементів ландшафту, історичних та архітектурних об'єктів, ремесел та місцевого харчування.

У Швейцарії сільський туризм охоплює відпочинок на фермах, у сільських будинках, невеликих сільських готелях, а також в відновлених старовинних замках, перетворених на елітні готелі з повним спектром послуг для відпочинку.

У Польщі сільський туризм акцентується на максимальному використанні ресурсів сільськогосподарського сектора для задоволення потреб туристів, а також на забезпеченні відпочинку в природному середовищі з використанням традиційних засобів розміщення та харчування [34].

У сучасній Європі, сільський туризм набуває популярності та займає друге місце після пляжного туризму, приносячи до 30% загального прибутку туристичної галузі. У країнах, що активно розвивають агротуризм, спостерігається значна державна підтримка. Перед перспективами агротуризму в перших країнах, де він активно розвивається, спочатку оцінюються регіональною владою, і на їхню підтримку впливають прийняття відповідних законів.

Крім державної та регіональної підтримки, формуються асоціації сільського туризму, які сприяють його розвитку через консультативні, маркетингові та інформаційні послуги. Ці організації можуть об'єднувати бізнес-учасників як на регіональному, так і на міжнародному рівні [34].

На міжнародному рівні європейські асоціації агротуризму активно сприяють розвитку сільського туризму. На внутрішньому рівні цей розвиток підтримується національними асоціаціями сільського туризму, які об'єднують численні регіональні асоціації, враховуючи особливості кожного регіону. У багатьох країнах світу вже сформувався відповідний напрямок розвитку агротуризму [5].

Наприклад, в Італії, Іспанії та Франції популярність полягає у проживанні у сільській місцевості та ознайомленні з місцевою кухнею та виноробством. Регіони, такі як Тоскана, Бордо та Андалусія, мають тисячі агротуристичних ферм. У Фінляндії агротуризм більш активно спрямований на активний відпочинок, риболовлю та велопрогулянки вздовж берегів озер. Агротуризм у Польщі, Німеччині, Словаччині, тощо, також виявляється привабливим для туристів.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану та особливостей розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні

При трансформації соціально–політичних та адміністративних структур розглядаються аспекти, пов'язані з розробкою нових стратегій для стимулювання розвитку сільських територій та формуванням стратегічних напрямів для розвитку сільського зеленого туризму. Ці напрямки спрямовані на забезпечення добробуту громадян і сталого розвитку регіонів і набувають великого значення.

Сільський зелений туризм є важливим і прибутковим сектором економіки на світовому рівні. З плином часу з урбанізацією попит на цю форму відпочинку зростає, що призводить до збільшення потреби у сільських садибах та туристично–привабливих територіях [31].

Україна має значний потенціал у цьому напрямку, який досі не використовується в повній мірі. Особливо це стосується сільських районів з багатою культурно–історичною спадщиною, значним природним заповідним фондом та продовольчою базою.

Дослідження показують, що сільський туризм може стати важливим напрямком для диверсифікації економічного розвитку села, збереження демографічного потенціалу та вирішення інших актуальних проблем регіону.

Ринок туристичних послуг швидко розвивається, і Україна, яка має значний туристичний потенціал у різних сферах, повинна активно брати участь у цих процесах [32].

Зокрема, 16 березня 2017 року уряд затвердив Стратегію розвитку туризму та курортів до 2026 року, яка спрямована на ефективну координацію дій. Основними завданнями є наближення внутрішнього законодавства до стандартів ЄС, збільшення туристичних потоків, поповнення державного бюджету та збільшення зайнятості. Проте цей документ не віддає пріоритет розвитку внутрішнього туризму, скасовує ліцензування для туроператорів і не містить чіткого визначення цільових категорій туристів для привертання на міжнародному рівні, що може вплинути на пріоритетність різних видів туризму. Позитивною частиною є виділення коштів на розвиток туризму вперше в історії [8, с. 34].

Український сільський туризм розвивається нерівномірно. Статистика показує, що туристичне споживання в основному орієнтоване на імпорт, хоча в кінці 2016 року спостерігалась незначна зміна, але зменшення не було суттєвим, і в цілому можна говорити про стабільність споживання імпортного туристичного продукту. Ця ситуація негативно впливає на доходи від туристичної діяльності держави, оскільки громадяни, які вибирають імпортний туризм, вкладають кошти в економіку інших країн.

Позитивним є зростання кількості іноземних туристів, які відвідують Україну в період 2017–2021 рр. Наприкінці досліджуваного періоду їхнє число зросло майже удвічі, що зумовлено різними факторами, такими як доступні ціни, поліпшення інфраструктури, природні, історичні та культурні багатства країни, а також популярність напрямку медичного туризму.

Свідченням зацікавленості споживачів у сільському зеленому туризмі є той факт, що частка туристів, які обирають цей вид відпочинку, продовжує збільшуватися. За динамікою до кінця 2019 року вона зросла на 5,4%, досягаючи 17,6%. Ця тенденція свідчить про постійне збільшення інтересу до туристичної пропозиції, яку пропонує сільський туризм, а також про необхідність розвитку цього напрямку та створення умов для його поширення серед мешканців української сільської місцевості. Позитивним аспектом є

також зростання частки іноземних туристів у внутрішньому туристичному потоці, яке склало 2,4%, загалом становлячи 7,7% в структурі внутрішніх туристичних потоків [6].

У сьогоденній Україні існують передумови для успішного розвитку туризму. Тут сприятливий клімат, зручне розташування, природні ресурси, різноманітний рельєф та значні об'єкти культурної спадщини. Однак головною перевагою є гостинність та працьовитість, щирість та доброзичливість місцевих жителів, які завжди вітають гостей з відкритим серцем. За оцінками експертів USAID, іноземні туристи в середньому проводять у нашій країні 4 дні, що, за розрахунками, приносить близько 600 доларів. Однак, залишається ще значний потенціал, оскільки, за даними, Україна використовує лише третину доступних туристичних ресурсів і посідає 78-е місце серед 124 країн.

Україна, зі своєю різноманітною природою, багатою історією та унікальними культурними традиціями, має великий потенціал для розвитку сільського (зеленого) туризму. Ця галузь туризму стає все більш популярною як серед вітчизняних туристів, так і серед іноземних гостей, які прагнуть відкрити неповторність сільського життя та відпочити в природному середовищі, вдало поєднуючи це з активними відпочинком та пізнавальним туризмом.

Перш за все, слід відзначити зростання зацікавлення українців у відвідуванні сільських територій. Цікаві екотуристичні маршрути, можливість познайомитися з місцевими традиціями та культурою, сільські господарства, що пропонують проживання та смачну місцеву кухню, все це приваблює людей, які шукають відпочинок від міської метушні та бажають насолодитися спокоєм та гармонією природи [7].

Однак, хоча сільський туризм в Україні є перспективним напрямом, він також стикається з певними викликами та обмеженнями. Один з найбільших з них – недостатня інфраструктура та відсутність стандартів якості в сільських районах. Багато сільських господарств, хоча і мають потенціал для розвитку

гостьового прийому, часто не відповідають міжнародним стандартам щодо комфорту та безпеки. Крім того, недостатній розвиток інфраструктури у вигляді доріг, транспортних зв'язків та комунікацій ускладнює доступ до сільських регіонів для туристів [1].

Ще одним важливим аспектом є потреба в просуванні та маркетингу сільського туризму. Багато потенційних туристів можуть не бути обізнані з можливостями, які надає сільський відпочинок, тому важливо активно просувати цей напрямок як серед внутрішніх, так і серед зарубіжних туристів. Рекламні кампанії, участь у міжнародних туристичних виставках та заходах, а також розвиток інтернет-платформ для бронювання та інформації можуть сприяти залученню уваги до сільського туризму в Україні.

Залучення державних та приватних інвестицій у розвиток сільського туризму також є важливою складовою успішної стратегії. Інвестиції у покращення інфраструктури, підтримка місцевих господарств та розвиток туристичних маршрутів сприятимуть збільшенню якості послуг та залученню більшого числа туристів [2].

У підсумку, сільський (зелений) туризм в Україні має значний потенціал для розвитку, який може бути реалізований за умови вирішення існуючих проблем та вдосконалення умов для гостей. Зростання зацікавлення у відвідуванні сільських регіонів, сприяння інвестиціям та ефективні маркетингові стратегії можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку туристичних послуг.

2.2 Перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні

Україна виділяється серед європейських країн своєю великою різноманітністю ландшафтів, етнічних традицій та значною історичною, культурною спадщиною. У сучасному світі туризм стає стабільним та важливим сектором економіки, різноманітність якого не має собі рівних. Туризм є визнаним фактором економічного розвитку в усьому світі і невід'ємною частиною нашого життя, що постійно розвивається, оскільки має соціальний характер. Підвищений рівень життя та більше виділеного часу на відпочинок сприяють зростанню туристичної активності у працездатному населенні. Ця тенденція охоплює всі верстви суспільства. Раціональне використання туристично-рекреаційного потенціалу України є одним з найефективніших шляхів вирішення проблем економічного розвитку, стабілізації екологічної ситуації та підвищення якості життя населення [4].

Серед прогресивних напрямків розвитку туристичної галузі в Україні сьогодні звертає на себе увагу сільський, або «зелений», туризм. Це впливає головним чином з того, що українське сільське господарство має багату культурну, історичну та архітектурну спадщину, а природа України пропонує мальовничі пейзажі та різноманітні медичні та рекреаційні можливості. Сьогодні розвиток сільських територій на основі територіальної громади спрямований на створення стійких фундаментів, що забезпечують довгострокові перспективи громад для самостійного вирішення майбутніх викликів та можливостей. Це послідовний ряд дій, за якими громади формулюють, започатковують та втілюють власні ідеї щодо поліпшення щоденного життя. Зміни проводяться самими громадами після надання їм майнових прав через ефективне використання та контроль місцевих ресурсів, спрямовані на подолання бідності, а не просто на полегшення умов її існування.

У контексті політики розвитку сільських територій сільські громади визначаються як групи жителів, що організовано об'єднуються через спільний простір проживання та спільно працюють над поліпшенням економічної, соціальної та екологічної ситуації. У зв'язку з формуванням об'єднаних територіальних громад, розвиток сільського зеленого туризму стає важливим чинником стабілізації економічного зростання сільських районів і залишається актуальним у сучасних умовах. Села можуть бути не лише місцем проживання, а й мати значний потенціал для працевлаштування. Проте оцінка цього потенціалу може бути неоднозначною через відсутність робочих місць у багатьох сільських районах та збільшення кількості непотрібної робочої сили при існуючому сільському господарстві [8].

Розвиток сільського зеленого туризму є позитивним для України, оскільки дозволяє створювати нові робочі місця без значних інвестицій у розвиток цих районів. Переваги зеленого туризму полягають в тому, що ця сфера діяльності давно практикується в Україні, оскільки села з відповідною базою відпочинку завжди приваблювали міських жителів.

Сільський туризм є національним скарбом України. Його подальший розвиток обумовлений підвищенням привабливості для іноземних туристів, проте наразі лише до 20% бажаючих відпочити в Україні обирають напрямок зеленого туризму. Цей низький відсоток іноземних туристів пояснюється недоліками у якості туристичних послуг, які значно відстають від європейських стандартів [10].

Сільський зелений туризм відкриває доступ до найцінніших природних крас України: чистих річок, лісів, морського узбережжя, озер і водосховищ, а також до архітектурних комплексів малих міст та сіл. Наразі основними напрямками зеленого туризму в Україні є Крим та Карпати. Цей вид туризму особливо активно розвивається в Івано-Франківській, Закарпатській та Львівській областях. Наприклад, Львівська область славиться мальовничими

пейзажами Сколівського Бескиду, гірськолижним курортом у селі Славське, чудодійними джерелами мінеральних вод у Моршині та Трускавці, а також старовинними поселеннями, замками, музеями та фестивалями [18].

Україна сьогодні активно розвиває три типи сільського зеленого туризму:

- *Агротуризм*, який може включати як освітні, так і розважальні програми та передбачає тимчасове перебування туристів у житлових будинках фермерів або на сільськогосподарських ділянках, не використовуваних в господарській діяльності.

- *Рекреація*, яка базується на наявності капітальних житлових споруд у садибах та використанні природних, історичних, культурних та інших ресурсів певної території.

- *Екотуризм*, який передбачає науковий та освітній підхід до відпочинку у сільських районах та селах, розташованих на територіях природних заповідників, національних парків та інших природоохоронних зон, з відповідними обмеженнями та регулюванням видів рекреації [22].

Отже, з одного боку, сільський зелений туризм в наш час – це надання туристичних послуг у сільських районах, що включає проживання у фермерських будинках та використання місцевих ресурсів. З іншого боку, він є ефективним інструментом для стабільного соціально-економічного розвитку села. Розвиток сільського зеленого туризму сприяє поліпшенню якості життя на селі і підвищенню рівня культури та освіти сільського населення.

Це свідчить про те, що розвиток сільського зеленого туризму має вплив на наступні аспекти: 1. Розв'язання соціально-економічних проблем села та сприяння економічному розвитку України. 2. Розширення можливостей для продажу продукції особистих селянських господарств та її реалізація на місці. 3. Зниження рівня безробіття у сільських районах та збільшення самозайнятості сільського населення, зокрема молоді. 4. Поліпшення благоустрою сільських садиб, вулиць та сіл загалом. 5. Стимулювання розвитку соціальної

інфраструктури. 6. Відродження, збереження та розвиток місцевих народних промислів, пам'яток історико-культурної спадщини. 7. Підвищення культурно-освітнього рівня сільського населення [25].

Позитивний вплив сільського зеленого туризму на вирішення соціально-економічних проблем села полягає, насамперед, у розширенні можливостей зайнятості сільського населення та наданні додаткового доходу селянам, а також у сприянні працевлаштуванню фермерів не лише у виробничому секторі, а й у секторі послуг. Це формує розуміння сільського зеленого туризму як специфічної форми сільського відпочинку з використанням природних, матеріальних та культурних ресурсів регіону.

Для визначення пріоритетів розвитку сільського зеленого туризму в Україні та його наближення до стандартів ЄС, необхідно негайно прийняти Закон України «Про сільський зелений туризм». Цей закон повинен стати основою для розробки програм регіонального розвитку сільського зеленого туризму з їх інтеграцією у Програму розвитку сільського туризму в Україні. Він також має визначити особливості та умови укладення контрактів у галузі сільського зеленого туризму, а також врегулювати питання, пов'язані з професійною підготовкою фахівців у цій галузі [22].

Головне завдання формування такої програми полягає в координації зусиль уряду, парламенту, міністерств, відомств, інших державних органів, а також громадських організацій та бізнес-структур для більш ефективного розвитку сільського зеленого туризму в Україні. У поточний момент пріоритетними регіонами для розвитку сільського зеленого туризму в Україні можуть бути наступні: *Західний регіон*, який включає Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську та Хмельницьку області. *Південний регіон*, що охоплює Автономну Республіку Крим, Запорізьку, Миколаївську та Херсонську області. *Центральний і північний регіони*, з якими пов'язані Київська, Полтавська і Чернігівська області [27].

За даними досліджень, значна частина (29%) тих, хто обирає відпочинок у сільських районах, це робить через можливість насолоджуватись природним оточенням (плавати у водоймах, гуляти на свіжому повітрі, збирати ягоди, гриби). Для 17% туристів, привабливим стає відпочинок в селі через доступність органічних, натуральних та економічних домашніх продуктів.

Прагнення досліджувати народну культуру, звичаї та традиції, брати участь у сільських святах і розвагах, також мотивує 15% туристів на відпочинок у сільській місцевості [10].

Для 12% туристів, особливо враховуючи фінансові обмеження, важливим стає фактор економії, оскільки відомо, що проживання в сільській місцевості виявляється значно дешевшим, ніж відпочинок на іноземних курортах або в готелях. Також, 9% мешканців міст віддають перевагу відпочинку у селі з метою здорового відпочинку подалі від промислових міст, що сприяє рефлексії та внутрішній гармонії. Частка населення (7%) приєднується до сільського відпочинку згідно з сімейними традиціями, тоді як невелика кількість туристів (6%) обирає послуги сільського зеленого туризму для покращення свого здоров'я за медичними рекомендаціями.

Деяка менша частка туристів (5%) відзначила, що їх приваблює відпочинок у сільських місцевостях завдяки можливості особисто брати участь у сільськогосподарських роботах для власного задоволення [8]. Резюмуючи існуючу практику, можна виділити кілька напрямків туристичного обслуговування:

Пізнавальний туризм включає ознайомлення з культурними, історичними, етнографічними та природними цінностями території.

Розважальний туризм орієнтований на такі види відпочинку як риболовля, полювання, збирання грибів, ягід, лікарських трав, катання на човнах, а також екскурсії в гори.

Рекреаційний туризм передбачає активності, такі як купання у водоймах, фізична праця та заняття спортом [8].

Пропозиція щодо туристичного продукту сільського зеленого туризму розподіляється на первинну, що реалізується безпосередньо виробником туристичних послуг (економіка), та вторинну, коли задіяні посередники, які отримують вигоду від перепродажу послуг.

Для розвитку зеленого сільського туризму важливо аналізувати його сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Серед сильних сторін регіонів України для сприятливого розвитку сільського туризму можна виділити: чисте та безпечне довкілля, красиві ландшафти, наявність річок, гір, озер і лісів, багатство історичних та культурних пам'яток, доступні ціни на проживання і харчування, значну кількість індивідуальних операторів, збережені сільські традиції та гостинність населення [9].

Серед слабких сторін регіонів України, які можуть стати перешкодою у розвитку сільського туризму, можна відзначити: низьку якість розміщення, проблеми з водопостачанням, недостатню туристичну інформацію про регіон, недостатню знайомість власників сільських маєтків з іноземними мовами, відсутність системи бронювання, недосконале визначення туристичних об'єктів і маршрутів, а також відсутність розвиненої інфраструктури.

Для запобігання гальмування розвитку сільського туризму, слід вжити наступних заходів: 1) Запобігання появи баз розміщення низької якості та зниження рівня послуг шляхом встановлення стандартів якості та регулярного контролю. 2) Мінімізація рівня безробіття через створення робочих місць у сфері сільського туризму та пов'язаних галузях. 3) Запобігання злочинності шляхом збільшення безпеки та контролю за об'єктами туристичного обслуговування. 4) Зміцнення співробітництва та координації між різними організаціями, що підтримують сільський туризм, для спільної реалізації стратегічних цілей розвитку. 5) Покращення політичного іміджу для

приваблення іноземних інвесторів та забезпечення політичної стабільності для сприяння організації відпочинку на селі [11].

Потенційні можливості та вигода від розвитку сільського зеленого туризму передбачають:

1) Збільшення доходів селян та покращення економічного розвитку сіл через розвиток сільського туризму.

2) Зростання зайнятості сільського населення, зокрема жінок.

3) Збереження культурно–історичної спадщини та підтримка територіального розвитку.

4) Сприяння особистому розвитку мешканців сіл та відвідувачів через спілкування з природою та набуття нових навичок.

5) Забезпечення додаткового доходу до бюджету через оплату податків та туристичного збору [25].

Розвиток сільського зеленого туризму сприятиме не лише економічному зростанню, але й соціальному розвитку території, стимулюючи збереження культурних традицій та залучення мешканців сіл до активної участі у розвитку своїх територій.

2.3. Перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Хмельницькій області

Хмельницька область має всі умови для розвитку зеленого сільського туризму. Кліматичні умови регіону є типовими для помірно–континентального клімату [20]. Це зумовлює два несприятливі для туристичної діяльності періоди – весняний і осінній, коли спостерігаються значні опади та негода. Особливу небезпеку становлять штормові вітри і значні коливання температур, що призводять до дискомфорту. Узимку існує ризик раптового обледеніння і

сильних снігопадів, що може ускладнити перебування на свіжому повітрі та пересування територією. Тому у весняний і осінній періоди, за несприятливих природних умов, доцільно обмежити туристичну діяльність [31].

Кліматичні показники, такі як чистота атмосферного повітря є важливими. Вони дозволяють створювати оглядові майданчики та місця для засмаги і купання. Сприятливі кліматичні умови влітку дозволяють організовувати кліматичні курорти [20]. Протягом теплого періоду, коли переважає суха антициклонічна погода, можливо організовувати водні процедури у відкритих водоймах та огляди природних, історичних і культурних пам'яток.

Кліматичні умови і рельєф сприяли формуванню сучасної гідрографічної мережі Хмельницької області, що включає басейни річок Дніпро, Дністер та Південний Буг. Для цих річок характерні два періоди підвищеної водності, що є типовими для рівнинних річок України. Це створює можливості для розвитку всіх видів водного туризму [31]. У регіоні немає великих озер, але широко поширені ставки, де вирощують рибу, що дозволяє розвивати спортивне рибальство та облаштовувати пляжі для відпочинку і купання. За винятком приток Дністра на півдні, інші річки мають спокійну течію без порогів, що створює сприятливі умови для купання і плавання в теплу пору року.

Найдоцільніше облаштовувати місця для купання і плавання на узліссі, де в затінку дерев можна розвивати інфраструктуру для пляжного туризму. Великі лісові масиви збереглися лише на півночі області і складаються з соснових лісів, тоді як на півдні поширені невеликі діброви та змішані широколистяні ліси. Невеликі, добре впорядковані лісові масиви дозволяють організовувати різні форми активного туризму. Таким чином, у Хмельницькій області є сприятливі умови для розвитку сільського зеленого туризму, що базується на використанні потенціалу сільської місцевості [11].

На території Шепетівського району Полісся особливу увагу варто приділити комплексним туристичним маршрутам та місцям прийому туристів, де можна одночасно насолоджуватись природними і культурно–історичними принадами. Особливо сприятливі умови для цього існують у південних районах, де різноманітні історичні, природні та культурні пам'ятки загальнодержавного значення розташовані близько одна до одної [13].

У Хмельницькій області знаходиться єдиний лісовий масив, включений до об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та інших регіонів Європи», що є частиною найбільшого за площею національного природного парку України – «Подільські Товтри». Важливо не лише використовувати наявну туристичну інфраструктуру міста Кам'янець–Подільський, але й створювати нові осередки в сільській місцевості, зокрема на території національного природного парку «Подільські Товтри», де це передбачено програмними документами з розвитку парку [12].

У долині річки Смотрич зосереджено унікальне поєднання численних пам'яток природи, історії та архітектури, що створює надзвичайний каньйон, явище, яке не є типовим для більшості рівнинних річок України. Частина цього каньйону входить до складу геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Смотрицький каньйон» (від південної околиці села Голосків до села Цибулівка Кам'янець-Подільського району). Це створює можливості для розвитку туристичної діяльності в екологічних напрямках, використовуючи наявні місцеві туристичні ресурси національного рівня [17].

Туризм має вплив на сільські об'єднані територіальні громади на різних рівнях: територіальному, соціально-економічному та культурологічному.

На територіальному рівні розвиток туризму сприяє покращенню інфраструктури, активізації торгівлі та розвитку послуг. Це може означати будівництво або модернізацію готелів, ресторанів, доріг та інших об'єктів, що забезпечують зручність та комфорт туристам.

На соціально-економічному рівні розвиток туризму сприяє зменшенню відтоку працездатного населення, створенню нових робочих місць і збільшенню місцевих податків та зборів. Це допомагає покращити економічну ситуацію в регіоні та збільшити доходи місцевого бюджету [16].

На культурологічному рівні більше уваги приділяється збереженню місцевих пам'яток та традицій. Розвиток туризму може спонукати до підтримки та реставрації історичних та культурних об'єктів, а також до збереження та відтворення унікальної місцевої культури та спадщини.

Однак, серед негативних наслідків туристичної діяльності можна виділити антропогенне навантаження, зростання місцевих цін, диспропорції у структурі зайнятості, посилення негативного впливу на довкілля та збільшення рівня правопорушень [32].

Розвиток сільського туризму в Хмельницькій області сприятиме загальному розвитку регіону та підвищить конкурентоспроможність його туристичного продукту завдяки багатству культурних, етнічних і природних компонентів. Важливою перевагою для розвитку зеленого туризму є значний природно-заповідний фонд області, який включає 522 об'єкти загальною площею 328,5 тис. гектарів. Серед них 42 мають загальнодержавний статус, а 480 - місцевого значення.

До територій та об'єктів природно-заповідного фонду належать 2 національних природних парки, 1 регіональний ландшафтний парк, 25 заказників державного значення, 133 заказники місцевого значення, 297 пам'яток природи, 2 ботанічні сади, 1 зоологічний парк, 20 заповідних урочищ, 5 дендрологічних парків та 36 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. На території області діють Національний природний парк "Подільські Товтри" загальною площею 2 613,16 гектарів та Національний природний парк "Мале Полісся" площею 8 762,7 гектарів. Ці природні багатства створюють великий потенціал для розвитку екотуризму та сільського туризму в області [15].

Наявність природно–заповідних територій свідчить про прагнення зберегти природні комплекси та підтримувати екологічну рівновагу в області. Важливу роль у розвитку сільського туризму відіграє наявність матеріально–технічної бази, зокрема широкої мережі садиб зеленого туризму та агроосель, які забезпечують туристів послугами з розміщення, харчування та організації дозвілля.

Станом на 2021 рік у Хмельницькій області діє понад 58 садиб та агроосель зеленого туризму, які пропонують різноманітні послуги для гостей. Ці заклади надають можливість проживання, харчування, екскурсійні послуги, участь в обрядах та навчання народним традиціям. Особливу увагу приділяють проживанню на березі річки, що створює особливу атмосферу для відпочинку [12] (Додаток Г). Серед найцікавіших послуг виділяються активні розваги, такі як велопогулянки, плавання на човні, збирання грибів, ягід, лікарських рослин, риболовля та катання на конях. Крім цього, доступні пасивні види відпочинку, такі як сауна, фіточай та косметичний масаж [19] (Додаток Д).

Для успішного виведення регіонального туристичного продукту на зовнішній ринок необхідна підтримка держави як організаційно, так і частково фінансово. Крім того, створення позитивного іміджу країни та її туристичних об'єктів має стати ключовою частиною загальної стратегії розвитку туризму в Україні. Зелений сільський туризм не потребує великих капіталовкладень, проте може приносити значну користь територіальним громадам, особливо мешканцям сільських районів. Він сприяє розширенню ринку товарів та послуг, забезпечує приплив іноземної валюти, покращує інфраструктуру території та створює нові робочі місця. Територіальні громади можуть надавати пільги особам, що залучені до надання туристичних послуг, отримуючи державні субсидії [18].

Сільський зелений туризм розвивається завдяки співпраці між зацікавленим сільським населенням, яке надає туристичні послуги, та

територіальними громадами. Ці громади забезпечують високоякісні туристичні послуги та відповідну комунальну інфраструктуру, таку як дороги, стоянки, централізоване водопостачання та водовідведення, телефонний зв'язок, а також пропонують широкий асортимент приватних садиб, магазинів. Однією з важливих складових пропозиції для відпочинку є умови проживання, які мають гарантувати комфорт, особисту гігієну та належне харчування. Тому власники повинні керуватися рекомендаціями щодо класифікації сільського житла, наданими Українським союзом сприяння розвитку сільського зеленого туризму [25].

Надання категорії житла для відпочинку дає власникам будинків право інформувати про належність якості житлових умов у рекламних матеріалах профспілки, що сприяє зростанню туристичного попиту та доходам власників. Розвиток сільського зеленого туризму в територіальних громадах сприяє покращенню благоустрою сільських садиб, вулиць та сіл загалом, а також стимулює розвиток соціальної інфраструктури. Зазвичай прийом та обслуговування відпочивальників здійснюються на основі наявного житлового фонду з використанням місцевих рекреаційних та інфраструктурних ресурсів.

Проте, як ті, хто займається цією справою, отримують прибуток, вони починають інвестувати в поліпшення комунального облаштування житла та інфраструктури вулиць, спільно працюючи над покращенням сектору послуг. Це також значний внесок у розвиток села, яке входить до громад. Розвиток сільського зеленого туризму позитивно впливає на вирішення соціально-економічних проблем сільських територій, особливо в напрямку розширення сфери зайнятості для місцевого населення. Це дає селянам додатковий прибуток і розширює можливості зайнятості не лише у сільському господарстві, а й у сфері послуг. Зі збільшенням кількості відвідувачів зростає і потреба в задоволенні їхніх різноманітних потреб, що стимулює розвиток сфери послуг, таких як екскурсії, зв'язок, торгівля, обслуговування побуту, розважальні заклади тощо. Для подальшого розвитку сільського зеленого туризму необхідна

державна підтримка, зокрема, систематизація правових норм для регулювання відносин у цій сфері [29; 31].

Сільський туризм активізує найбільш пасивний елемент продуктивних сил регіону, забезпечуючи можливості для зайнятості та розвитку підприємництва, особливо для соціально незахищених груп. У нашій країні формується система сільського туризму, але існують серйозні проблеми, пов'язані з відсутністю єдиної нормативно-правової бази, класифікації та стандартів, що гальмують цей процес [32].

Довгострокова стратегія державної політики на сільських територіях спрямована на стимулювання розвитку дрібних господарств як ефективного інструменту забезпечення зайнятості населення та вирішення соціально-економічних проблем.

ВИСНОВКИ

Україна має всі передумови для розвитку сільського зеленого туризму. Якщо майстерно використовувати існуючий туристичний потенціал і розвивати інфраструктуру є велика ймовірність стати одним із провідних регіонів в даній сфері. Сільський туризм є галуззю туристичного бізнесу, основною особливістю якого є проведення рекреаційних активностей на природі, таких як фотографування та спостереження за дикою природою, риболовля та полювання, а також спортивні та екстремальні види діяльності. Крім того, сільський туризм можна описати як подорож та відпочинок міського населення на сільських територіях у гостьових будинках, створених сільськими сім'ями, які мають власну сільську територію та фермерські господарства. У цьому контексті сільське сімейне господарство забезпечує проживання, харчування та ознайомлення з місцевими сільськими пам'ятками.

У процесі проведення цього дослідження було досягнуто мети та виконано ряд завдань. Це дозволяє сформулювати такі висновки:

1) Сільський зелений туризм слід розглядати як ефективний засіб диверсифікації доходів сільського населення, важливий компонент комплексного розвитку сільських територій та інфраструктури, а також ключовий фактор стратегії подолання бідності в сільських регіонах. У країнах, що розвиваються, сільський зелений туризм активно підтримується та стимулюється державою. Забезпечується максимально спрощений доступ до цієї діяльності, а суб'єкти, що надають послуги в цій галузі, користуються різноманітними пільгами, включаючи податкові.

2) Розвиток сільського зеленого туризму сприяє розповсюдженню української культури, поширенню знань про історичні, природні та етнографічні особливості України. Це робить сектор сільського зеленого туризму привабливим для підтримки з боку держави.

З огляду на це, а також враховуючи досвід європейських країн, традиційна форма сільського зеленого туризму, що передбачає перебування в гостинних будинках, вже не асоціюється з наданням готельних послуг, як це відомо в Україні.

3) Державне регулювання в сфері туризму можна описати як систему методів і заходів, спрямованих на вплив органів влади на діяльність туристичних підприємств та суб'єктів господарювання з метою забезпечення нормального функціонування ринкового механізму, втілення державних соціально-економічних пріоритетів та розроблення єдиної концепції розвитку туристичної сфери. Серед ключових законодавчих документів, які регулюють цю сферу, зазначаються Конституція України, Цивільний Кодекс України, Закон України «Про туризм», Указ Президента України «Про основні засади розвитку соціальної сфери села», розпорядження КМУ «Про затвердження заходів щодо державної підтримки розвитку сільського зеленого туризму», Закон України «Про особисте селянське господарство», Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та інші.

4) Кожна країна обирала власні методи організації сільського зеленого туризму, і в процесі розвитку цього бізнесу не існує універсального «рецепту успіху». У кожній державі є своє уявлення про комфорт і гостинність, а також свої кліматичні та етнокультурні особливості. В Україні, на основі польського досвіду, також впроваджена система екологічної сертифікації та добровільної категоризації «Зелена садиба», розроблена Всеукраїнською спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму.

Схема сертифікації побудована на принципах зменшення шкідливого впливу агротуристичного об'єкта на екологію, підтримки народних традицій та ремесел, підтримки місцевої економіки, а також розвитку екологічно сприятливих видів розваг і відпочинку. На основі вивчення досвіду різних країн

можна виділити напрямки та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні за умови вдосконалення законодавчого регулювання цього сектору.

5) Таким чином, на основі вище проаналізованих досліджень можна зробити висновок, що основними напрямками розвитку сільського зеленого туризму в Україні повинні стати: створення сприятливих умов для отримання податкових пільг та кредитів для власників агросадиб; рекламування послуг сільських господарств; випуск різноманітних путівників; і розвиток різних видів агротуристичного бізнесу, включаючи курортну спеціалізацію сільського зеленого туризму.

б) Зелений туризм є невіддільною частиною комплексного розвитку громади. Він пов'язаний і зі змінами у свідомості: багато мешканців сіл та селищ поки не наважуються на відкриття власної справи через певні страхи, такі як сезонність, недовіра до туристів, незнання механізмів роботи такого бізнесу, а також відсутність прозорих правил. Для легалізації необхідні чіткі та зрозумілі правила існування.

За даними Хмельницької облдержадміністрації, наразі в області офіційно працюють 200 готелів, з яких щонайменше половина є насправді зеленими садибами. Сільський зелений туризм може стати джерелом доходу для мешканців територіальних громад та одним із механізмів наповнення місцевих бюджетів. Наприклад, у Кам'янець-Подільській територіальній громаді цей напрямок вже давно приносить значний дохід до місцевої скарбниці. Нині, за даними облдержадміністрації, тут офіційно працює понад пів сотні засобів колективного розміщення, серед яких є гостьові будинки та садиби. Туризм зараз є одним з пріоритетів і для Сатанівської територіальної громади. У самому Сатанові переважно діють санаторії, тоді як у селах розташовані невеликі зелені садиби. Такі садиби вже є в Мартинківцях та Кринцилові на межі з Тернопільщиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко А. П. Зелений туризм як напрям трудової соціалізації сільської молоді в інформаційному суспільстві. *Вісник ХДАК*. 2014. Вип. 44. С. 127–132.
2. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. *Стратегічні пріоритети*. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. 2008. № 1 (6). С. 138–143.
3. Булах Т. М. Сільський туризм як перспективний напрям для соціально-економічного розвитку села. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. №11. С. 143–147.
4. Власенко І. В. Особливості сільського зеленого туризму та перспективи його розвитку в Україні. *Збалансоване природокористування*. 2016. № 1. С. 37–41.
5. Власенко І. В. Регіональні особливості формування маркетингових заходів розвитку сільського зеленого туризму. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького*, 2017, т 19, № 81 С. 3–9.
6. Габа М. І. Сільський зелений туризм – перспективний вид туризму для реформування економіки України. *Екологічні проблеми*. 2016. С. 88–94.
7. Гловацька В. В. Особливості розвитку сільського зеленого туризму як підприємницької діяльності. *Інноваційна економіка*. 2010. № 16. С. 45–48.
8. Горішевський П., Васильєв В., Зінько Ю. Сільський зелений туризм: організація надання гостинності. Івано-Франківськ: Місто НВ. 2003. 148 с.
9. Дармостук Д. Г. Тенденції розвитку зеленого туризму в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2017. №2. С. 1–7.
10. Дідик Н. В., Варшава О. В. Розвиток зеленого туризму – пріоритетне завдання для України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2017. № 9. С.763–767.

11. Долинська О. О. Особливості туризму Хмельницької області. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Географія. 2017. № 1–2 (66–67). С. 146–149.
12. Долинська О. О. Сільський туризм Хмельницької області: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Одеського національного університету*. Серія географічні та геологічні науки. ТОМ 26. Випуск 1 (38) 2021. С. 105–117.
13. Долинська О. О., Шоробура І. М. Туризм Хмельниччини. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: зб. наук. пр.* Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 25. С. 69–73.
14. Дутка Г. Розвиток рурального туризму в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 3. С. 79–89.
15. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» №23 від 2.03 2015 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>. (дата звернення: 10.05.2024).
16. Закон України «Про особисте селянське господарство». №742-IV від 15 травня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. №29. 232 с.
17. Закон України «Про туризм». №324/95-ВР від 15 вересня 1995 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 10.05.2024).
18. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навчальний посібник. Чернівці: Книги ХХІ. 2008. 344 с.
19. Красноруцький О. О., Зайцев Ю. О. Економічні передумови активізації діяльності аграрних підприємств в сфері зеленого (сільського) туризму. *Сучасні особливості формування і управління інноваційним потенціалом регіонального розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу* : зб. наукових праць. Тернопіль: ТНТУ, 2015. С. 154- 157.
20. Ковтунік І. І. Кліматичні курорти Хмельницької області. *Агросвіт*. 2018. № 22. С. 42–46.

21. Костриця М. М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2006. 196 с
22. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури». 2015. 152 с.
23. Кузик С. П. Географія туризму: навчальний посібник. К.: Знання, 2011. 271 с.
24. Лужанська Т. Ю., Махлинець С. С., Тебляшкіна Л. І. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: навч. посіб. Київ: Кондор, 2008. 385 с.
25. Маєвський Я. Агротуризм: poradnik для сільського господаря. Львів, 2005. 80 с.
26. Пугач Н. А. Інформаційно-консультаційне забезпечення розвитку сільського туризму. *Економіка АПК*. 2014. № 9. С. 62–68.
27. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм: Навчальний посібник. К.: Знання, 2008. 271 с.
28. Сайт «Зелений туризм». URL: <http://ruraltourism.com.ua/index2.php>. (дата звернення: 10.05.2024).
29. Смолій В. А., Федорченко В. К., Цибух В. І. Енциклопедичний словник–довідник з туризму. К.: Видавничий дім «Слово». 2006. 372 с.
30. Чепурда Л. М. Концептуальні основи використання туристичних ресурсів на засадах сталого розвитку. *Економічний форум*. 2015. № 2. С. 155–160.
31. Шоробура І. М. Гільберг Т. Г., Долинська О. О. Хмельниччина туристична: навч. посібник. Хмельницький: ПП Заколотний М. І. 2016. 360 с.
32. Шульга В.П. Стратегічне управління розвитком екологічного туризму в контексті рекреаційного природокористування. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 22. С. 42–51.
33. Dolynska O., Oliinyk O., Polova O., Shykina O., Sliusarchuk O. Modern, Innovative Approaches to Managing the Quality and Competitiveness of Hospitality

and Tourism Businesses. *Economic Affairs*, Vol. 69 (Special Issue), pp. 169-177, February 2024 DOI: 10.46852/0424-2513.1.2024.19

34. Dolynska O., Bazhenova S., Oliinyk O., Skidanov O., Yatsenko V. Economic Development of the State with the Help of the Tourism Industry in Crisis Situations. *Economic Affairs*, Vol. 68, No. 01s, pp. 299-308, February 2023 DOI: 10.46852/0424-2513.1s.2023.32

ДОДАТКИ

Додаток А

Головні аспекти впливу туристичної діяльності на сільські територіальні громади [12]

Додаток Б

Недоліки сільського зеленого туризму [26]

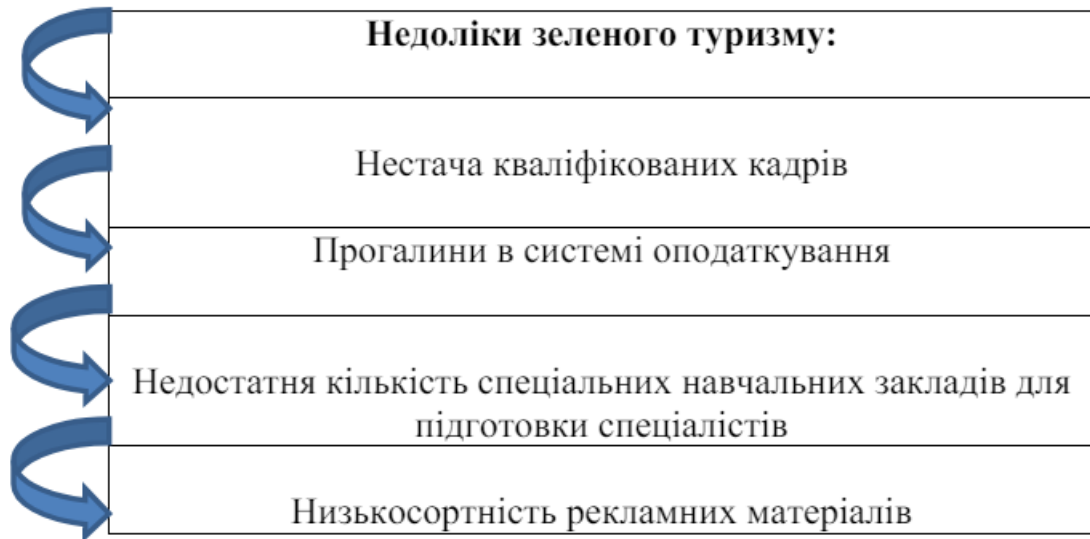

Рис. 3. Недоліки зеленого туризму в Україні

Додаток В

Причини відпочинку у сільській місцевості [26]

Додаток Г

Картохема агроосель Хмельницької області [12]

Додаток Д

Історико-культурні центри Хмельницької області

